

”Det europeiska kapitalet vill inte se en svensk fackföreningsmodell”

Vid Estoniakatastrofen omkom många förtroendevalda inom Metallklubbarnas Samorganisation för Ericsson. Jan Hedlund blev djupt inblandad i rekonstruktionen av Samorganisationen. Han blev vald till ordförande och utsedd till Metalls fackliga representant i Ericssons styrelse. Under de senaste fem åren har han skaffat sig stora erfarenheter som facklig ledare vid Sveriges största företag, också genom internationella kontakter, som följer av arbete i ett multinationellt företag.

Du var ju under många år kommunist. Var du medlem i SAP när Estonia sjönk?

– Ja, det var jag. Jag var tidigare klubbordförande i Ericssons verkstadsklubb i Kista på åttitalet men vår klubb lades ner och jag blev överflyttad till Hägerstensfabriken. Inför nästa årsmöte blev jag tillfrågad om jag ville ingå i klubbstyrelsen, men på ett villkor: vid klubben i Hägersten har aldrig någon ingått utan att vara med i SAP. Jag fick frågan: har du något emot att gå med i SAP? Jag svarade att det kan jag ju göra för det parti som jag tillhört finns inte längre.

Det där var väl ett utbrett system under den långa striden mellan socialdemokrater och kommunister om kontrollen över fackföreningarna?

– Ja, och klubben på Ericssons huvudfärik i Midsommarkransen var en av dom som längst höll kvar vid den gamla traditionen. Det var däremot aldrig någon diskussion om parti-medlemskap när jag var ordförande på Ericsson i Kista. Hägerstensfabriken hade nog den sista klubben med en klubbstyrelse på ren partibas. Avdelningsstyrelsen vid Metallettan i Stockholm hängde kvar vid detta system ytterligare några år. Men det har ju fallit där också.

Är det ett system som är hållbart i längden?

– Det har ju överlevt långt efter att det slutat vara hållbart. Man kan möjligen ha förståelse så länge det var två partier som kämpade om makten över fackföreningsrörelsen. Även om jag då också hade kunnat tänka mig andra lösningar som varit bättre. Men när det fortsatte även efter det gamla SKP förlorat kampen så har det utarmat facket genom att man hållit kompetent folk som saknat rätt partibok utanför och å andra sidan tagit in folk som varit mindre kvalificerade med rätt partibok.

Den bästa klubbstyrelse jag suttit i var på Jungner Instrument: Där hade vi med en vpk-are, två sossar, en SKP:are, en centerpartist och några partilösa. Det var en klubbstyrelse som, vad jag vet, aldrig fattade något annat än eniga beslut men ofta efter vida diskussioner.

Du har ju arbetat en hel del internationellt koncernfackligt, även i EU-sammanhang med Europafacket. Hur ser du på möjligheten att fackligt möta kapitalets fria rörlighet och det multinationella kapitalets stora makt?

– EU som projekt är kapitalets projekt. Det är den fria rörligheten för kapitalet som är huvudsyftet. Man kan säga att merparten av regelverket gynnar kapitalet och därmed missgynnar dom anställda och deras möjligheter att stå emot kapitalet. Det enda sättet att matcha det här är att försöka organisera sig på europeisk nivå. 1995 var jag med och förhandlade fram ett avtal om ett europeiskt företagsråd inom Ericssonkoncernen till följd av ett EU-direktiv året innan. Fast arbetet för facklig samordning inom Ericssons fabriker i Europa hade ju startat tidigare. Avtalet ger fackliga representanter laglig möjlighet att träffa varandra och företagsledningen med jämna mellanrum för information och konsultation.

Är poängen med det här att få en möjlighet att träffa fackliga företrädare från andra länder inom Ericssonkoncernen?

– I Sverige hade vi redan ett avtal som gör det möjligt att förhandla och sluta avtal på koncernnivå. För våra kamrater i dom andra länderna är det bra att få en chans att träffa koncernledningen, den verkliga makten, när man tidigare varit helt hänvi-

”det har utarmat facket att man hållit utanför kompetent folk som saknat rätt partibok”

sad till platscheferna. Det blir en statusfråga när dom sen kommer hem, att ha varit i direkt kontakt med koncernledningen och fått information. Sen är Ericsson inte tvungna att förhandla. Men det finns en regel i detta som säger att så fort ett ledningsbeslut rör mer än ett land så är dom tvungna att informera och det är en klar fördel.

– Den organiserade europeiska fackföreningsrörelsen är inte heller intresserad av att få ett förhandlingsmandat till dom europeiska företagsråden. Förhållandena skiftar så mycket mellan olika länder. Ofta kan dom här representanterna vara oorganiserad personal, som t ex i dom tyska Betriebsraten, som är ett slags företagsråd. Ska man ha en förhandlingsmodell vill naturligtvis Europafacken ha ett inflytande över den.

Vad tror du om Europafackets möjligheter med tanke på skillnaderna? Norden har ju en kollektivavtalsmodell och mycket högre organisationsgrad än de andra länderna?

– Det är ju oerhört svårt att ena dom europeiska facken med så olika kultur, tradition och styrka. Länder som Frankrike, Italien och i viss mån Spanien har ju bara tio-procentig organisationsgrad. Deras styrka bygger ju på direkta aktioner och inte så mycket på att dom har centrala avtal som reglerar rättigheter. Sen har du andra ytterligheter som England och Holland, där facken varit i det närmaste krossade och fått göra stora avtalsmässiga eftergifter för att överhuvudtaget få någon insyn. Dom nordiska länderna bygger mycket på avtal. Avtalsmässigt är det två jämnstarka parter hos oss, arbetsgivarna och facket.

Att ena det här är naturligtvis oerhört svårt och dessutom finns det ofta mycket nationell prestige som påverkar. Därför är Europafacket en väldigt tung organisation som rör sig mycket långsamt.

Jag undrar vart det är på väg då SAF, med underorganisationer, länge drivit en väldigt hård kampanj mot den svenska modellen för att komma ifrån både kollektivavtalen och den lagstadgade anställningstryggheten? Vad kommer att få ge vika i ett europeiskt perspektiv?

– Att svenskt kapital inte vill se en svensk fackföreningsmodell på europeisk nivå är alldeles självklart. Dom europeiska och amerikanska kapitalen känner inte till en svensk modell. Det kan man se varje gång några etablerar sig i Sverige. Dom blir lika förvånade varje gång och oerhört besvärade. Det är framfö-

”det är klart att de inte vill se någon spridning av den svenska modellen”

rallt de amerikanska företagen som försökt ta strid för att överföra sin egen modell till Sverige. Toy's are us, IBM och Rank Xerox är några exempel. Dom har allihop fått ge vika och blivit tvungna att acceptera den svenska modellen. Det är klart att dom inte vill se någon spridning av den svenska modellen till andra länder.

Tror du att det europeiska kapitalet föredrar en anglosaxisk modell på fackföreningsrörelsen?

– Jag tror varje kapital i Europa hellre vill se en anglosaxisk modell. Tänk dig bara att kunna säga: Vi erkänner inte facket, även om organisationsgraden är 100 procent! I England är det möjligt att göra så, och då behöver man inte förhandla med facket.

Men ordföranden i ditt eget fackförbund, Metall, har uttryckt mycket stora förhoppningar om Europafacket och möjligheten att sprida den svenska modellen på europeisk nivå?

– Jag vill formulera det på ett annat sätt. Vi är med i EU och vi lär inte kunna bryta oss ur så länge EU-projektet lever vidare. Vår enda möjlighet att behålla en facklig styrka är att vi också organiserar den på en europeisk nivå. Sen är det mycket svårt men någon annan möjlighet har vi inte. Att kunna hålla oss kvar och behålla vår styrka nationellt kommer bara att ske under en övergångstid, innan företagen har lärt sig att flytta mellan olika länder.

Tror du EU-systemet med dess federala målsättning kommer att överleva? Vi har ju sett andra unioner som spruckit?

– Jag är inte särskilt övertygad om att det överlever. Sverige är ett land som underdånigt accepterar EU-regler medan andra länder antar EU-regler men skiter sen i att tillämpa dem. Italien är ett suveränt exempel.

Länder som Tyskland, England och Frankrike fronderar mot beslut eller blockerar dom när det går emot deras nationella intressen och dom kan göra det på grund av sin storlek. Därför tror jag att när det kommer till stora frågor där man har dom här tre länderna på olika sidor då knakar det i fogarna.

Är det ett realistiskt mål att slåss för nationellt oberoende, i mening statlig självständighet, för små stater som Sverige?

– Det är möjligt att den ökade integrationen kommer att spränga EU, som kanske har större möjlighet att överleva om man begränsar vad unionen ska syssla med. Och det är ju då att hävda nationellt oberoende mer än ett federalt EU. Det

tycker jag att Sverige skall göra. Men hittills har Sverige och Finland varit dom två mest underdåniga EU-medlemmarna. *Det finns ju en mycket stark nationalkänsla i Sverige. Samtidigt säger du att vår överhet underkastar sig. Öppnar det inte utrymme för ett nationaldemokratiskt eller ett nationalfascistiskt alternativ?*

– Visst gör det det. Konflikten förstärks av att tilltron till dom nationella politikerna minskar. Och det är politikernas uppgift att tillvarata dom nationella intressena. När dom sviker vänder sig folk till privatlivet. Det lämnar också utrymme för nationella partier. Det är ett vakuum i Sverige idag. Hittills är det så att dom nationella partier som kommit fram varit extremt högerinriktade.

Det här försöket med Ny Demokrati föll på att det var diletanter som skötte det. Knäppskallar. Dom här som stigit fram i Schweiz eller Österrike har varit oerhört mycket skickligare i sin framtoning. Dom har medvetet tagit lärdom från höger rörelser i andra länder och tonat ner det som varit alltför giftigt för folk att svälja. *Det är alltså inte hakkors och bruna skjortor det handlar om?*

– Man skall ta den kriminella nazismen här i Sverige på fullt allvar, men den är i första hand kriminell vill jag påstå. Det är något annat med Le Pen eller höger rörelsen i England.

Du jobbar ju i ett multinationellt företag som har engelska som concernspråk. Vilka konsekvenser har det fått?

– All dokumentation till samtliga anställda går ut på engelska, och det är ingen lätt engelska. Det finns ett tillfälle där det väldigt snabbt går ut en information på svenska och det är när det skett ett virusangrepp på datasystemen. Då är det nödvändigt att folk förstår, för annars blir det omedelbar skada för företaget. I övriga fall är det inte lika viktigt.

Är det anställdas förståelse av information oviktig?

– Det blir oviktigt och inte bara i Sverige. Svårigheten att förstå engelska är ännu större i vissa andra länder. När man går ut med pressinformation om något som hänt inom koncernen så sker det alltid på engelska, även internt. Vi kan alltså få kontakta någon svensk tidning ibland och be dom faxa över den svenska pressreleasen till oss. Dom här förändringarna har skett gradvis, men fullt genomfört sista året. Det betyder att vi också får förhandlingsunderlag på engelska. Då inträffar det att motparten vid förhandling ibland inte har kunnat översätta engelska ord – inte hittat ett korrekt svenskt ord. Vi kräver att få informationen på svenska. När vi har framgång kommer infor-

”medlemsavgiften i facket måste sänkas rejält”

mationen på svenska några veckor efter den engelska versionen.
Vad händer med det svenska språket och kulturen?

– Jag ser det inte i första hand som en nationell och kulturell fråga utan en fråga om allas rätt att förstå informationen. Historiskt har vi använt främmande språk för att kommunicera mellan olika länder. På 1700-talet var det franskan som gällde. Men den användes också för att avskärma andra. Det var huvudsyftet när den användes inom överklassen i Sverige. Engelska får samma ställning idag. I första hand ett uteslutande språk, inte ett språk som ökar kommunikationen.

Det är en demokratisk fråga att alla människor ska ha en fullvärdig möjlighet att ta del av det som skrivs och tycks och tänks. Det gäller ju i samhället likaväl som inom företagen.
Finns det så stort behov av facket längre?

– Behovet är större idag än det varit under en lång period. Facket har ju grundat sig på avtal – inte lagstiftning – och det bygger ju på överenskommelser. Det förutsätter att båda parter är intresserade av en anständig kompromiss och där finns det en tydlig trend att företagen är allt mindre intresserade. Dom vill lägga ner SAF, går emot centrala avtal och vill föra ner det till förhandlingar på företagsnivå. Till och med göra det till en enskild uppgörelse mellan varje anställd och arbetsgivare.

Det verkar vara en amerikansk modell?

– Ja, det är en amerikansk modell. Där kan man se hur tunt dom anställda sitter när det krisar till sig. Det är grunden för fackföreningsrörelsen: att sluta sig samman, skydda och inte konkurrera med varandra. Det står klart i strid med hela marknadsideologin. Det är ett brott mot den fria konkurrensen och angrips som så av högerkrafterna. Jag tror att behovet av facket är större än någonsin, eftersom motståndarna har börjat angripa själva fundamentet för fackföreningsrörelsen – kollektivavtalen.

– Visst kan enskilda inom expansiva områden, till exempel i dataföretagen, göra goda avtal för egen del, men då är det marknadskrafterna som bestämmer. När kompetensen är en bristvara är man beredd att erbjuda bra villkor för att få den här kompetensen. Å andra sida är företagen mycket aktiva för att säkra tillgång på kunnigt folk.

Att utbilda bort dom olika ”flaskhalsarna”?

– Visst. Så fortsatt är det väldigt stort behov av fackföreningsrörelsen.

När det gäller hoten mot facket så är det å ena sidan kapitalet och ägarkretsarna, som driver den här mycket fientliga linjen och vill komma bort från kollektivavtalen. Det andra är naturligtvis medlemsflykten, framförallt inom dom expansiva nya områden där det går väldigt bra att själv skaffa sig goda villkor. Då ser man inte nyttan av en fackförening. Men också inom traditionella områden har man haft svårt att övertyga framförallt ungdomar, att gå med. Man har haft många försök att värva medlemmar genom försäkringar, medlemsrabatter i affärer och liknande lockerbjudanden, men det är stickspår.

– Det avgörande är den konkreta medlemsnyttan. Vilket stöd får en medlem av den fackliga organisationen? 95 procent av den fackliga verksamheten består av stöd till enskilda medlemmar, inte av avtalsförhandlingar egentligen. Det är också viktigt att stödja dom som är arbetslösa med utbildningsvägar och jobbsökeri.

Ser du några andra brister i hur Metall fungerar idag?

– Vi har jobbat mycket enligt den gamla modellen med att sy ihop olika avtal och mindre med att stötta medlemmarna på annat sätt. Omvandlingen går långsamt och jag tror också att vi har en alltför överdimensionerad organisation. Det kostar pengar och medlemsskapet är dyrt. Det är svårt att motivera när man inte kan tala om vad man får för det här.

– Medlemsavgiften är för hög, bl a för att vi har större utgifter för utbildning av förtroendevalda än tjänstemännen, som i allmänhet har bättre grundutbildning. Sen tror jag att vi sysslar med lite fel saker. Vi är ineffektiva. Det kostar pengar. Slutsatsen är att avgiften måste sänkas rejält för den äventyrar vår framtida styrka. •

Fakta om Ericsson:

Ericsson (Telefonaktiebolaget LM Ericsson) har 104 000 anställda i världen, i Sverige 43 000 varav 22 000 i Stockholmsområdet. Hälften av produktionen och över hälften av forskning/utveckling finns i Sverige. Hälften av aktierna är utlandsägda, men p g a aktiernas olika röstvärde – 1 000/1 – ligger 80% av rösterna jämt fördelade i händerna på Handelsbanken/Industrivärden och Wallenberg/Investor.

Verkstadsklubbarnas Samorganisation LME bildades 1957. och har i dag 18 medlemsklubbar med 9 100 metallmedlemmar. Äldsta medlemsklubben (HF – Huvudfabriken i Midsommarkransen) är 102 år.